

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। अग्निः। प्रगाथः (विषमा बृहती, समा सतोबृहती।

एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे।

प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्॥ ७.०१६.०१

एना- एनम्। वः- त्वाम्। ऊर्जो नपातम्- शाक्तम्। प्रियम्- प्रेमभाजनम्। चितिष्ठम्- अतिशयेन चैतन्यवितरणशीलम्। अरतिम्- विरक्तम्। स्वध्वरम्- शोभनध्वररहितकर्मवन्तम्। विश्वस्य- सर्वस्य यजमानस्य। दूतम्। अमृतम्- अमृतस्वरूपम्। अग्निम्- पावकं सत्क्रतुम्। आ हुवे- आह्वये ॥१॥

स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः।

सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम्॥ ७.०१६.०२

सः- असावग्निः। विश्वभोजसा- सर्वपालकौ। अरुषा- रोचमानौ प्राणतुरगौ। योजते- योजयति। स्वाहुतः- सुष्ठु आहूतः। सः। दुद्रवत्- द्रवति। सुब्रह्मा- सुब्रह्मण्यः। यज्ञः- यज्ञस्यात्मा। सुशमी- शान्तिकरः। तम्। वसूनाम्- सम्पदाम्। देवम्- द्योतकम्। जनानाम्- विशाम्। राधः- हव्यमभिगच्छतु ॥२॥

उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीळ्हुषः।

उद्धूमासौ अरुषासौ दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः॥ ७.०१६.०३

आजुह्वानस्य- आहुतस्य। मीळ्हुषः- आनन्दकरस्य। अस्य- एतस्य। शोचिः- प्रकाशः। उदस्थात्- उत्तिष्ठति। अरुषासः- रोचमानाः। धूमासः- धूमाः। दिविस्पृशः- नभःस्पृशः। उद्गच्छन्ति। नरः- मनुष्याः। अग्निम्। समिन्धते- उद्दीपयन्ति ॥३॥

तं त्वा दूतं कृण्महे यशस्तमं देवां आ वीतये वह।

विश्वा सूनो सहसो मर्तभोजना रास्व तद्यत्त्वेमहे॥ ७.०१६.०४

यशस्तमम्- अतिशयेन कीर्तिमन्तम् । दूतम् । त्वा- त्वाम् । तम् । कृष्णमहे- कुर्मः । वीतये-
हव्यग्रहणाय । देवान् । आ वह- प्रापय । सहसः सूनो- शक्तिज । यत्- यानि । त्वा- त्वत्तः । ईमहे-
याचामहे तानि । विश्वा- सर्वाणि । मर्तभोजना- मनुष्याणां भोग्यानि कल्याणानि । रास्व-
यच्छ ॥४॥

त्वमग्ने गृहपतिस्त्वं होता नो अध्वरे ।

त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेषि च वार्यम् ॥ ७.०१६.०५

अग्ने । त्वम् । गृहपतिः- कुटुम्बपालकः । नः- अस्माकम् । अध्वरे- ध्वरविरोधिकर्मणि
सर्वभूतहितकर्मणि । त्वम् । होता- देवानामाह्वाता । त्वम् । पोता- रक्षकः । विश्ववार- सर्वैर्वरणीय ।
प्रचेताः- प्रकर्षचेतनः । यक्षि- यज । वार्य- श्रेष्ठ्यम् । वेषि- कामय । च ॥ ५ ॥

कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि ।

आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते ॥ ७.०१६.०६

यजमानाय- दानशीलाय । सुक्रतो- सत्क्रतो । रत्नम्- हितरमणीयभावनम् । कृधि- कुरु । त्वम् ।
हि- खलु । रत्नधाः- हितरमणीयभावनाधारकः । असि- भवसि । नः- अस्मान् । ऋते- धर्मे ।
शिशीहि- तीक्ष्णीकुरु । विश्वम्- सर्वम् । ऋत्विजम्- आचार्यम् । शिशीहि । यश्च । सुशंसः-
शोभनस्तोता । दक्षते- वर्धते तं शिशीहि ॥६॥

त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः ।

यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम् ॥ ७.०१६.०७

ये । मघवानः- सम्पद्वन्तः । यन्तारः- नियमसम्पन्नाः । जनानाम्- जनेभ्यः । गोनाम् ऊर्वान्-
गोसङ्घान् चिद्रश्मिसमूहान् वा । दयन्त- यच्छन्ति । ते । स्वाहुत- सुष्ठु आहूत । अग्ने । त्वे- त्वयि ।
सूरयः- मेधाविनः । प्रियासः- प्रियाः । सन्तु- भवन्तु ॥७॥

येषामिळा घृतहस्ता दुरोण औ अपि प्राता निषीदति ।

ताँस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत् ॥ ७.०१६.०८

येषाम् । घृतहस्ता- दीप्तभुजा । इळा- वाग्देवी । प्राता- पूर्णा । अपि- च । दुरोणे- सद्गानि ।
निषीदति- उपविशति । तान् । सहस्य- सहसे शक्त्यै । द्रुहः- द्रोग्धुः । निदः- निन्दकात् । त्रायस्व-
पालय । नः- अस्मभ्यम् । दीर्घश्रुत्- दीर्घकालप्रसिद्धम् । शर्म- भद्रम् । यच्छ- देहि ॥८॥

स मन्द्रया च जिह्वया वह्निरासा विदुष्टरः ।

अग्ने रयिं मघवद्भ्यो न आ वह हव्यदातिं च सूदय ॥ ७.०१६.०९

सः- असौ त्वम् । मन्द्रया- सुखकर्या । जिह्वया- ज्वालाया । आसा- मुखेन । वह्निः- वोढा ।
विदुष्टरः- विद्वत्तरः । अग्ने । मघवद्भ्यः- हव्यवद्भ्यः । रयिम्- दानयोग्यधनम् । नः- अस्मभ्यम् ।
आ वह । हव्यदातिम्- हव्यदानम् । च- अपि । सूदय- प्रेरय ॥९॥

ये राधांसि ददत्यश्व्या मघा कामेन श्रवसो महः ।

ताँ अंहसः पिपृहि पतृभिर्द्वं शतं पूर्भिर्यविष्ठ्य ॥ ७.०१६.१०

महः- महत्याः । श्रवसः- श्रुत्याः । कामेन- इच्छया । ये । राधांसि- संसिद्धीः । अश्व्या मघा-
प्राणतुरगसम्पदः । ददति- यच्छन्ति । तान् । पतृभिः- रक्षाशक्तिभिः । शतं पूर्भिः-
अनन्तरक्षावरणैः । यविष्ठ्य- युवतम् । अंहसः- अघात् । पिपृहि- पालय ॥१०॥

देवो वो द्रविणोदाः पूर्णा विवध्यासिचम् ।

उद्धा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वौ देव ओहते ॥ ७.०१६.११

देवः । द्रविणोदाः- सम्पदायकः । वः- युष्माकम् । पूर्णा- सोमरसपूर्णम् । आसिचम्- आसिक्तां
सुचम् । विवधि- कामयते । उत् सिञ्चध्वम्- क्षारयत । पृणध्वम्- पूरयत । देवः- द्योतनशीलोग्निः ।
वः- युष्मान् । ओहते- वहति ॥११॥

तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत ।

दधाति रत्नं विधते सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे ॥ ७.०१६.१२

होतारम्- देवानामाह्वारम्। अध्वरस्य- ध्वरविरोधिकर्मणः सर्वभूतहितकर्मणः। प्रचेतसम्-
प्रज्ञापकम्। वह्निम्- वोढारम्। तम्। अकृण्वत- अकुर्वन्। विधत्ते- परिचरते। दाशुषे- दात्रे।
जनाय। सुवीर्य- शोभनवीर्यसम्पन्नम्। रत्नम्। दधाति- यच्छति ॥१२॥

Dr. Rangraji